

Iskolakapcsolatok a Bethlen Kollégium 1990 utáni történetében

15 éve annak, hogy az erdélyi magyar társadalom számára kinyíltak a kapuk, ha nem rögtön tágasra, de legalább résnyire. Éltek a lehetőséggel az iskolák is, aminek egyik közkedvelt formája lett a szabad kapcsolatok létesítése, határon innen és túl. Annyi bezártság után látni, tapasztalni, alkotni, barátok és sorstársak közt lenni és hasznosan kikapcsolódni vágyott a pedagógusközösség.

A testvériskolai kötelékbe kerülő iskolák diákjainak és tanárainak megváltoztak az ünnep- és hétköznapjai. Maguk a találkozások sokszor hasznos tapasztalat-cserékké váltak, amelyekre mozgósítani kellett a humán- és más erőforrásokat. Össze kellett fogni, és oda kellett figyelni az utazásokra, a vendégfogadásra, közös szakmai vagy más programokra. Sokszor a siker érdekében valódi önfeláldozásra és nagyon sok munkára volt szükség. Kölcsönösen megsodálhatták egymás eredményeit, miközben a saját értékeiket is jobban megbecsülték, hiszen hamar kiderült, hogy „az elrejtett kincs otthontalan”. A ma fokozatosan elidegenedő, hajszolásra ítélt felnőtt társadalomban különös értéke van a kapcsolatalakítás és fenntartás képességének. Ezt maga a működő piacgazdaság is feltételezi.

A Bethlen Gábor Kollégium rögtön az első lendületben, 1990 és 1992 között mintegy 10 kapcsolatot kezdeményezett, illetve vállalt fel (lásd a mellékelt táblázatot: 1–10). Később csökkenő ütemben, de tovább folytatódott ez a folyamat. Némelyek elmélyültek, mások felszínesek maradtak vagy éppen megszakadtak. Az eltelt másfél évtized alatt a Kollégium 32 kapcsolatából 22 anyaországi, 8 erdélyi, 1 ukrainai és 1 franciaországi. A legvonzóbbak voltak a nemzeten belüli, de fejlettebb demokratikus, valamint iskolaszervezési hagyományokkal és biztosabb anyagi alapokkal bíró magyar-országi iskolák. Ez utóbbiakban szintén spontán érdeklődés ébredt erdélyi partnerek iránt. Megkülönböztetett figyelmet váltott ki a francia iskola, de érdekes volt az ukrainai magyar iskolák körülményeivel való szembesülés is. Az erdélyi iskolákkal történő érintkezések hasonló helyzetük ellenére sok érdekes felfedezést, bensőséges hangulatot és hasznos tapasztalatokat eredményezett.

Érdekes a megoszlás a befogadó városok nagysága alapján. Szám szerint vezetnek a Nagyenyedhez hasonló kis vagy közepes nagyságú vidéki városok (21 kapcsolat), majd következnek a nagyvárosok iskolái (7), és végül a fővárosi, vagyis a budapesti intézmények (4). A sikeres kapcsolatok elsősorban a vidéki városok sorából kerültek ki (pl. 1, 6, 9, 11, 17, 22, 24, 30 – lásd: táblázat). Az iskolák típusa szerint a gimnáziumokkal és líceumokkal 21, a szakközépiskolákkal 3, általános iskolákkal 5, felsőfokú intézetekkel pedig 2 kapcsolatfelvétel történt. Egyetlen egyetemmel (Károli Gáspár Református Egyetem – 21. sz.) jött létre rövid ideig fenntartott intézményi érintkezés, míg az Udvarhelyi Benedek Elek Tanítóképzővel, amely a Kollégiumhoz hasonlóan középiskola és felsőfokú intézmény is, időállókká váltak az összefonódások.

A kezdeményező személyek a Kollégium részéről többször az igazgatók voltak (13 esetben, pl. Letanovszky István, Simon János, Krizbai Jenő). Rendszerint hozzájuk futottak be az információk, és ők küldték el a meghívóleveleket. Sok tanár is (19) elindítója volt ilyen jellegű kezdeményezéseknek, olyan kollégák, akik szabadidejük jelentős részét áldozták e célra. Ha osztályozni próbáljuk a kapcsolatokat, a legkézenfekvőbb az időtartam és jelleg szerinti megoszlás.

I. Félbemaradt kezdeményezések

A 32 kapcsolatból 10 ide sorolható (2, 3, 8, 12, 15, 16, 21, 23, 28, 32 – lásd: táblázat) mindazok, amelyek viszonylag rövid időn belül megszakadtak és rendszerint megmaradtak az első látogatások szintjén. Ennek a jelenségnek az okai igen változatosak lehetnek, pl. anyagi és utazási nehézségek, a nagy távolság, kezdetben félelem a határátlépés gyötrelmeitől, személyi változások, pl. igazgatócserék vagy áthelyezések, a közös vonások hiánya vagy erőtlensége, nagyvárosi és vidéki diákok közötti különbözőségek, a kollégiumi internátus kényelmetlensége stb. Ennek ellenére ezek a rövid kontaktusok egyáltalán nem voltak értéktelenek. Új tájakat, embereket, iskolákat lehetett felfedezni, sőt tartós barátságok is létesültek. Pl. ott állhattunk lelkes és vendég-szerető kárpátaljai tanártársaink jóvoltából a Vereckei hágó bejáratánál. Beszélgetés és kölcsönös tájékozódás közben tapasztaltuk, hogy amikor felmerült a kettős hon-foglalás László Gyula-féle elmélete, meglepetésünkre kiderült, hogy eddig még nem hallottak róla. Egyesek emlékként kis fenyőfákat hoztak haza és elültették a kertjükbe, ilyen módon is erősítvén a nemzettudatot.

Részt vettünk a budapesti Kós Károly Gimnázium (8) névadó napjain. Itt újra megtapasztalhattuk, hogy vannak együttes nemzeti értékeink, amit itt is, ott is illik megbecsülni. Kiskőrösön (16) egyik kolleganónk egyszeri ottjártakor megtanulta vendéglátóitól a palotás táncot, amit attól kezdve sikerrel gyakoroltat a Kollégium diákjaival.

A kapcsolatok nemegyszer közös történelmi múltat elevenítettek fel (32). Pl. a XVII. században a jezsuiták által elűzött sárospataki diákokat és tanáraikat, Apafi Mihály fejedelem, a „Kollégium második alapítója” befogadta az erre a célra helyrehozott gyulafehérvári iskolába, amely ekkor (1662) a fejedelem jóvoltából már Nagyenyeden működött. A történelmi tényeket mind Sárospatakon, mind a Bethlen Kollégiumban jól tudják, és mindig szeretettel fogadják az érkezőket. A maros-vásárhelyi Bolyai Líceumot (28) is több történelmi szál kapcsolja Nagyenyedhez, pl. a híres névadó matematikuscsaládból az apa, Bolyai Farkas a Kollégium diákja volt.

Nincs kizárva, hogy ezek a beinduló kapcsolatfelvételek, személyes barátságok útján lappangva továbbélnek, sőt alkalomadtán feltámadnak.

II. Megszakításos, de működő kapcsolatok

Ide 11 kapcsolat sorolható, amelyeknek jellemzője, hogy alkalomszerű (4, 5, 10, 18, 19, 20, 23, 26, 27, 29, 31). Előfordul, hogy a partnerek jó ideig nem találkoznak, de mindig számítanak egymásra, majd egy adott esetben újból életre hívják a szunnyadó érintkezéseket. Sok odaadó támogató és jó barát élteti ezeket a néha szét-kapcsoló összefonódásokat. Példaként említsük meg Szénásy Emesét, a Hódmező-vásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium (4) tanárnőjét, aki többször járt Nagyenyeden, és mindig lelkesen szervezte a látogató csoportokat. Kunszentmiklóson a Baksay Sándor Református Gimnáziumban szervezett Református Diákok Természettudományos Konferenciáján (RTDK) különdíjakat osztott az ott sikerrel szereplő diákjainknak. Odafigyelt mindenre, ami a két azonos nevű iskolában történt. Németh Ágnes budapesti író, Németh László leánya odaadó támogatója az enyedi, és az ugyancsak hódmezővásárhelyi, édesapjáról elnevezett Gimnázium (29) kapcsolatának. Többször ellátogatott Nagyenyedre, legutóbb 2003-ban a tanítóképző 150 éves évfordulójára. Bodóczy Erzsébet, aki a nagyváradi a Iosif Vulcan tanítóképző magyar tagozatának aligazgatónője (19) segítette osztályszintű kapcsolatok létrejöttét a Kollégiummal, és diákküldöttséggel érkezett a tanítóképző évfordulójára.

Nagyrészt ide sorolhatók a Kollégium Református tagozatának a kapcsolatai más református intézetekkel (lásd a mellékelt táblázatot), pl. a pécsi (18), sepsiszentgyörgyi (25), a budapesti Baár Madas (26) és a debreceni (31) vagy a pápai (20) református intézetekkel. Életre keltésükben kiemelkedő szerepet töltött be Turzai Melán magyartanár, aki különben is intézője az 1992 óta működő református tagozat ügyeinek. Ezekben a kapcsolatokban az amúgy is megtalálható közös vonások mellé társultak a református nevelésből adódó sajátosságok. Az enyedi diákok sokat köszönhetnek pl. a pécsieknek, ahol a Kolozsvárra emlékeztető gyönyörű kultúrváros megismerése mellett közös éneklésekben és hangulatos táborozásban volt részük. Legutóbb (2005. július 8.) Hoppál Péter igazgató, karnagy és Bódi Tamás orgona-művész nagy sikerrel szerepelt Enyeden a katolikus templomban, ezzel is számon tartva Nagyenyedet és felújítva a két iskola kapcsolatát.

A budapesti Baár–Madas Református Gimnáziummal (26) megvalósult kapcsolat is igen tartalmasnak bizonyult. Nemcsak iskoláink múltjának, jelenének és mai környezetének kölcsönös megismerése, hanem komoly szakmai tartalommal is telítődő tevékenységek zajlanak a két iskola között. Pl. két kiváló tanulónk félévig való ott tanulása komoly tapasztalatokkal járt, ugyanúgy, mint Ópusztaszer és a Terror házának a megtekintése az ő segítségükkel.

Esetlegességük, a rendszeresség hiánya ellenére ezek a kapcsolatok maradandóak, és sok értéket teremtettek, főleg osztály- vagy tagozatszintű, valamint személyes kapcsolódásaikkal.

III. Folyamatos kötődések

Azokat a kapcsolatokat soroltuk ide, amelyek függetlenül attól, hogy ma még léteznek-e vagy sem, megszakítás nélkül működtek legalább 5 és legtöbb 15 évig (1, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 17, 22, 24, 30 – lásd: táblázat). Idetartoznak a Bethlen Kollégium legtartósabb és egyben legelmélyültebb kötődései, amelyeknek szakmai hozadéka, aktív értékteremtő és fejlesztő hatása a legjelentősebb. A 11 folyamatos kapcsolatból 6 napjainkig sem égett ki, és működőképes maradt (1, 6, 11, 17, 24, 30).

Érdemes már az elején kiemelni a 90-es években létesült siklósi (1) és gyomaendrődi (6) iskolákkal létesült testvéri kapcsolatokat, amelyek 1993-tól városi rangra emelkedtek. Érdekes, hogy a világháló adatai szerint, az anyaországban többször éppen fordítva történik, vagyis a városi kapcsolatokból nőnek ki az iskolák össze-fonódásai.

Kiváló szakmai értékűek a gyomaendrődiek diákszínházi táborai és a siklósiak pedagógiai gyakorlatai a kollégium tanítóképzősei számára. A gyomaiaiak 1993-ban új Bethlen-szobrot adományoztak az iskolának, amit az önkormányzat is támogatott, a siklósiak pedig új csengőt hoztak a régi elrepedt és megfáradt, múzeumba kerülő példány helyett. Kétségkívül eredményeket hozott a városi kapcsolat, hiszen így a két település képviselői megismerkedhettek a román vezetőkkel, polgár-mesterekkel és tanácsosokkal, ami érdekes tapasztalat volt számukra. Legutóbb 2005 nyarán a gyomaendrődiek pénzádományt hoztak, az árvíz sújtotta Nagyenyed számára a kishíd visszaállítására. Ez a kiszélesülő kapcsolatrendszer természetesen megosztja az erőket, és csökkentette valamelyest az eredeti, iskolák közötti kötődéseket.

Térben a legtávolabbi, de jellegében bensőséges és hangulatos volt a francia kapcsolat a Maiche-ben működő Collège Saint Joseph iskolával (9). Letanovszky István igazgató, franciatanár kezdeményezte, és a szervezésben aktív részt vállaltak a szakos kollegák. Ez a folyamatos kapcsolat kb. 5 évig tartott (1992–97). Soha el nem felejthető élmény volt, hiszen először teremtett lehetőséget a tantestület tagjainak, hogy betekintést nyerjenek az addig csak álmokban élő Nyugat-Európába. Pl. lelkesítő élmény volt útközben Velence meglátogatása. Szakmailag is igen hasznos volt a francia iskolát működés közben megfigyelni. Először láttunk színes, gyakorlatias tankönyveket, aktuális eseményeket erőteljesen aktualizáló történelem és földrajz óravezetést, délelőtti szabad órákat, ahol készülhettek a tanulók. Figyelemre méltó volt akkoriban a dohányos és nem dohányos tanári szobák, valamint az étterem működése, a kollégiumi iskolabuszok napi pontos járatai és még sok minden az iskola mindennapjaiból. Újdonsült francia barátaink sem féltek eljönni, és lelkes fogadtatásban, vendéglátásban részesültek, sok közös énekléssel és kellemes estékkel. Igaz, mindig románoknak neveztek bennünket, hiszen a nemzetiségi kérdést francia szemmel nehéz megérteni. Később, több látogatás után az új igazgató nem vállalta fel a kapcsolat folytatását (1997), de a személyes barátkozás, levelezés tovább folyik, és a tapasztalatok maradandók.

Az erdélyi iskolák közül kiemelkedők a Benedek Elek tanítóképzővel (17) a mai napig fennálló sokrétű összeköttetések. A mindkét iskolában az igazgatók által is támogatott, gazdag szakmai tartalommal bíró kölcsönös látogatások és együttlétek évtizedes múltra tekintenek vissza. A két iskola kapcsolatának ennél is régebbi történelmi gyökerei vannak. 1927-ben a kolozsvári egyházkerületi közgyűlés felfüggesztette a nagy múltú Udvarhelyi Főgimnázium működését. A hiány pótlására a Dr. Makkay Sándor püspök kezdeményezésére 1917-ben alakult nagyenyedi női tanítóképzőt összes osztályaival áthelyezték Udvarhelyre. Ezt kiegészítették a helyi és Székelyföld más vidékeiről verbuválódott diáklányok és fiúk, akikkel együtt megalakult a Benedek Elek Tanítóképző. Így érthető, hogy a két Kollégium között szoros történelmi alapú testvériskolai kapcsolat létezik, ami 90 után virágzott igazán. Nem volt olyan jelentős ünnep a két iskola valamelyikében, ahol ne lett volna jelen a vendégek között a másik iskola küldöttsége. Az évente megrendezett Benedek Elek- és Bethlen-napok, valamint az évfordulók jó alkalmaknak bizonyultak szakmai tanácskozásokra is (lásd a táblázatot a 75, 150, 325, 375 éves megemlékezésekkel), vagy éppen iskolatörténeti vetélkedőkre és tudományos értekezletre adtak alkalmat (pl. Szabó K. Attila a tanítóképzés 75 éves évfordulóján). Legutóbb a Rákóczi-féle szabadságharc 300 éves évfordulóján 2004. április 25-én az udvarhelyi képző küldöttsége Bálint Mihály igazgatóval az élen ott volt, amikor a kollégiumi diákok az eredeti színhelyen, a décsi patak partján elültették a Jókait is megihlető legendás két fűz utódfaít.

A Gróf Majláth Gusztáv Teológiai Líceum (11) és az enyedi Kollégium felekezeti különbözőségük ellenére ugyanazon városból fakadó, óriási történelmi múlttal bíró iskolák. Közös vonásuk a mai Fehér megyében, hogy egyedüli intézmények, amelyek bentlakásos rendszerük révén fogadják a magyarul továbbtanulókat Erdély más tájairól, pl. a csángó vidékekről. Szórvány helyzetük és így gondjaik is közelítenek egymáshoz. A két iskola tanulói minden évben közösen érettségiznek az enyedi Kollégiumban. Király László, az enyedi Kollégium nyugalmazott magyar szakos tanára, aki tevékenységét a Majláthban folytatta, együtt Csintalan László igazgatóval az elsők között munkálkodtak a két iskola kapcsolatainak kialakításában. A 90-es években főleg osztályszintű kötődések alakultak ki. Ebben kezdeményező szerepet játszottak Baróti László igazgató és Turzai Melán tanárnő. A gyulafehérváriak farsangi előadásai a Kollégiumban egészen 2001-ig, vagy a *Mentség* című dráma gyulafehérvári bemutatása (1997. október 26.) különleges élmények voltak.

Sajátos szakmai szint képviselnek a kapcsolatok nagy családjában az anya-országi Kunszentmiklós, a Baksay Sándor Református Gimnáziummal (22) és Csurgó, a Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnáziummal (32) az RTDK megszervezésével. A színvonalas rendezvényekbe 1996-ban kapcsolódtunk be Szabó Sándor igazgató révén, aki a meghívót a Bethlen Kollégiumba is elküldte, majd 2003-tól Csurgón folytatta a tevékenységét. Az első két tanulónk, aki részt vett a vetélkedő jellegű Konferencián, Lőrinc Magor (biológia szekció XI–XII. évfolyam: *Nagyenyed környékének állóvízei és ezek állatvilága. Faunisztikai vizsgálatok* című dolgozatával, amiért különdíjat kapott) és Rosenberg Andrea (biológia-növénytan szekció, XI–XII. évfolyam *Salvia officinalis* című dolgozata, amiért III. díjat kapott). A kezdeti sikereken felbuzdulva újabb diákokkal szinte minden évben részt vettünk a Konferencián, az anyaországi és más erdélyi diákokkal együtt, pl. Nagyvárad, Szatmár, Kolozsvár, Sepsiszentgyörgy református iskoláiból. Bárhonnan is érkezett a diák és a kísérőtanár rendkívüli élményben volt része. A jelentkező tanulók

felkészülése a téma megválasztásától a kutatásig és a dolgozat elkészítéséig már önmagában is komoly tanulságokkal jár, hiszen átsegíti őket a tudományos kutatómunka minden apró mozzanatán. Közben tapasztalatuk gazdagodik, és szemléletük is változik, mert megismerik nemcsak a fogadó iskolát és várost, de a tudománnyal foglalkozó más diákokat és zsűritagokat is. A rövid szabadidőben érdekes kiállításokat tekinthettek meg, előadásokat hallgathattak, vagy éppen nemzeti parkokba kirándultak. Mindezt anyanyelvükön és saját akaratukból, ami összhatásában mindenképpen pozitív, és érinti személyiségük fejlődését is. Többen tudományos tevékenységüknek megfelelően választottak szakmát és folytatták kutatásaikat, pl. Lőrinc Magor (Budapest, ELTE, doktorátus neurobiológia szakon), Krizbai Ágnes (Kolozsvár, BBTE, biokémia szak), Katona István (Csík-szereda. Sapientia EMTE, környezetvédelem), Rosenberg Andrea (Marosvásárhely, Gyógyszerészeti Egyetem) stb.

1999-től bekapcsolódott a tevékenységbe Dvoráček Ágoston fizika szakos tanár, aki megalakította a Fenichel Sámuel önképzőkört a tudományos kutatómunkát végző tanulók számára. Kiszélesítette annak tevékenységet, és publikációit pl. a *Művelődésben* és a *Természet Világa* című színvonalas folyóiratokban közölte. 2001-ben az RTDK rendezvényén 11 résztvevő város iskolái közül Nagyenyed az ún. olimpiai pontok alapján az első helyen végzett, 38 ponttal (három I., egy II. és egy III., valamint különdíjak, felkészítő tanárok: Bakó Irén, Bakó Botond, Dvoráček Ágoston, Nagy Éva).

Nemcsak mi mentünk Kunszentmiklósról, majd Csurgóra, hanem Szabó Sándor igazgató és kollégái is többször ellátogattak hozzánk, pl. a tanítóképző 150 éves évfordulójára. Javasolták a két iskola kapcsolatának kiszélesítését, kölcsönös tanításokkal és tapasztalatcserével. 2005 márciusában a Kollégium többszáz éves történetének első igazgatónője, Szócs Ildikó Csurgóra látogatott a Konferencia alkalmából, és megbeszéléseket folytatott a Csokonai Gimnázium vezetésével a két iskola kapcsolatáról. A Bethlen Kollégium és a Csurgói Gimnázium együtt a részt vevő többi anyaországi és erdélyi iskolával egy úton haladnak a tehetséges tanulók felkészítésében.

Rendhagyó szerepet töltött be a Kollégium kapcsolódása a budapesti Székely Körrel (13). Ebben az esetben nem egy iskolával történt az együttműködés, hanem egy iskolákat is felkaroló civil szerveződéssel, amit székelyföldi áttelepültek és leszármazottak tartanak életben a mai napig. Kiváló és eredményes munkát folytatnak a magyar kultúra kincseinek megismertetésében, író-olvasó találkozók, népfőiskolai tevékenységgel, díjak létesítésével, emléktáblák felállításával (pl. Ady-emléktábla Kalotaszentkirályon). Tevékenységük ízléses összegző munkája a *Lelki otthonteremtés szolgálatában* című kiadvány (1988–1994). A Bethlen Gábor Kollégiummal történő, mintegy nyolc éves kapcsolatuk főleg a honismereti táborok révén valósult meg (1993–2001), aminek köszönhetően tanulóink folyamatosan jártak Budapestre. A kapcsolatteremtők között a Székely Kör részéről jelentős szerepet töltöttek be Domokos Jenő, a kör titkára és leánya Domokos Andrea, jogászok, valamint Antalné Szathmári Ilona tanárnő, kulturális titkár, aki a táborokat gyakorlatilag vezette.

Az érdeklődő tanulók néprajzi, helytörténeti dolgozatokkal pályázhattak a táborba. Ezeket a munkákat a Kollégium magyartanárnői Demény Piroska és Turzai Melán előzetesen értékelték. A budapesti Kós Károly Kollégium könyvtárméjében tanulóink színvonalas előadásokat hallgathattak különböző témakörökben. Gyakori előadók voltak: Kikely István, Varajty Károly, Kiss Dénes, Katona Imre, Kautzky Ervin, Kocsis István, Béres Ferenc és Kovács Zoltán. A neves előadók a történelem, az európaiság, a humánus, a magyar nyelv és filmek, a játékos matematika, valamint a népdaléneklés területéről mutattak be tudásukból egy-egy részletet, amit élénk megbeszélések követtek. Mindezt szervesen kiegészítették a Litea könyvesboltban tett látogatások, ahol írókkal találkozhattak, vagy az igen tanulságos és hasznos utazások az anyaországban, pl. Pannonhalmára, Győrbe, Sárospatakra, a Tihanyi Apátságba, a Balatonra, Csáfordjánosfalvára stb.

Kétségtelen, hogy a Székely Kör tevékenysége értékteremtő nyomot hagyott az erdélyi tanulók műveltségében, szélesítette látókörüket, hozzájárult az egyetemes magyar kultúra terjesztéséhez, főleg a határon túli fiatalok soraiban.

Később, már tapasztalatok birtokában (1998) kezdődött, de a mai napig kiemelkedő kapcsolat létezik a soltvadkerti Kossuth Lajos Általános és Művészeti Alap-iskolával. Eredményességében és elmélyültségében az élre kívánkozik, hiszen az idők folyamán példaértékűvé vált.

A két iskola vargabetűs utat megjáró összefonódása a budapesti Kós Károly Gimnázium és a Zuglói gyermek üdültáboron keresztül történt. Szerencse is tehát, és sorsszerű is volt, hogy egy anyaországi vidéki város általános iskolája és az erdélyi nagy múltú Kollégium között szoros kötelék fonódott. Az eltelt csaknem 8 év alatt kilenc látogatás történt a két iskolában, és mindegyik egy-egy felejthetetlen emlék maradt. A kölcsönös és alapos megismerkedésre a Bethlen- és Kossuth-napok, vagy a tanító-képző 150 éves és Kossuth születésének 200 éves évfordulója alkalmából rendezett ünnepségek, vagy akár a híres-nevezetes kollégiumi ballagás kitűnő alkalmat szolgáltatottak. A kör azonban itt nem zárult be, inkább kitágult, hiszen kiváló és lelkes testvér-iskolánk segítségével diákok és tanárok tucatjai ismerkedhettek meg a magyar óhaza nevezetesebb helyeivel (Monok, Esztergom, Sárospatak, Visegrád, Budapest, az Országháza a Szent Koronával stb.). Partnereink közül sokan először jártak Erdélyben, és megcsodálhatták természeti szépségeit, nevezetességeit, pl. a Tordai-hasadékot, a Dévai várat,

Marosillyét, Bethlen Gábor szülőházát, a Székelyföldet keresztül-kasul. Mindezek a közös élmények a személyes kapcsolatok elmélyüléséhez, barátságokhoz vezettek, különösen azok részéről, akik az együttléteket lelki tartalommal töltötték meg.

Egyedülálló kezdeményezés, hogy a Kossuth Iskola ma már nyugdíjas igazgatóhelyettese, Fekete Ferencné „Múlt és Jövő-díjat” alapított (2004), amit a magyar történelemből legjobb kollégiumi diák kap évente a ballagási ünnepségen. Eddig ketten, Polgár Dalma tanítóképzős hallgató (2004) és Fogarasi Annamária informatika osztályt végzett tanuló (2005) kapták (jelenleg mindketten egyetemisták).

A soltvadkertiekkel megvalósult kapcsolat egyben a legdokumentáltabb, és így a legjobban tetten érhető és feltérképezhető. (*Vadkertti Újság, Szabadság, Nyugati Jelen* több cikke egyaránt többször foglalkozott vele.) Eddig még nem vált városi kapcsolattá.

Az adott közös vonásokon túl (anyanyelv és kultúra, pedagógussors, vidékiség, a szülő és a bor szerepe a két város életében) a kölcsönös odafigyelés és igyekezet, egymás munkájának elismerése, amiből tanulni lehet, a baráti szeretet kialakuló szálai éltették és emelték a csúcokra ezt a kötődést.

Összegzés

Igazán vonzóvá csak akkor válik az iskolai élet, hogyha a színvonalas tanórai munka mellett felkarolja a tantárgyakon átívelő tevékenységeket is. Az ún. „falak nélküli iskolában”, benn vagy éppen kilépve az iskola területéről, de tanári jelenléttel, a diák és mentora kiszabadul a kényszerítő körülmények nyomasztó hatása alól és szembesül a valódi élettel. Új lehetőségek kínálóznak közösségi élményekre, tapasztalat-cserére, kezdeményezésre, felfedezésekre, viselkedési normák gyakorlására. Sok tanuló olyan sikerélményekhez jut, amiről pl. a honi tantárgyversenyeken soha nem is álmodhatott. Ma is oktatócentrikus tanügyi rendszerünkben ilyen alkalmakkor megfelelő súlyt kap a nevelés is.

A testvériskolai kapcsolatok igen jó színterei mindezeknek a lehetőségeknek. A találkozások, közös tevékenységek, ünnepek néhány napja a résztvevőket tanulásra és alkalmazkodásra ösztönzi, kíváncsiságot ébreszt új tájak és emberek iránt, megtanít önzetlenül dolgozni és szervezni, örömet osztani és átélni, aktívan és hasznosan kikapcsolódni. Ebben az erdélyi iskolák, szerény anyagi helyzetük ellenére is, a kölcsönösség jegyében mindig tudtak és tudnak nyújtani valami eredetit a partnereknek, pl. lelkeséget, szíves vendégfogadást, ragaszkodást, nehéz időkben edződött, tiszta magyarság-tudatot.

Utánanéztünk a testvériskolai kapcsolatok címszónak a *Pedagógiai Lexikon* különböző kiadásaiban (1933 és 1976–79), a *Magyar Értelmező Kéziszótárban* (1975), a *Magyar Szókincstárban* (1998), de nem jártunk szerencsével. Találkoztunk rokon szavakkal, pl. testvérnemzet, testvérnép, testvérváros, testvérn nyelv, testvérpárt kifejezésekkel. A legközelítőbb a testvérintézmény volt, de az iskola nem szerepel köztük. A világháló a címszó mögött azonban már számtalan érdekes információt közöl, pl. Székelyszomborról a Szászország és Székelyföld határán, amely több lett, mint egy falu, és éppen egy testvériskolai kapcsolat révén. A világ egy olyan szeletét mutatja meg, amellyel egyáltalán nem biztos, hogy eddig szembesült a pesti diák vagy tanár. Pápa város önkormányzata a 2001. évi költségvetésben mintegy 500 000 forintból lehetőséget biztosít oktatási intézményei számára 9 külföldi testvériskolájukkal történő kapcsolat-tartásra. Hasonló lehetőségeket ajánl az Illyés Alapítvány és a Julianus Testvériskola program, valamint a Mobilitas is. Az Európai Unió akcióprogramja, amelynek neve Comenius, és alprogramja a Socrates célja az oktatási intézmények együttműködésének javítása pl. azáltal, hogy 3 országból származó programok alapján partneri együttműködéssel egy közös téma kidolgozásán fáradoznak.

Arra következtettünk tehát, hogy a *testvériskola* kifejezés főleg 1990 után terjedt el jobban a köztudatban, de ma már igenis élő fogalom. Kollégiumi és saját tapasztalatok alapján, de nem a teljesség igényével, megfogalmaztunk egy meghatározást: *Egymással megállapodás szerint, a hasonló vonások alapján rendszeres partneri kapcsolat létesítése két tanügyi intézmény (rendszerint 2 iskola) között, hasznos szakmai, kulturális, identitást őrző, valamint értelmes kikapcsolódást szolgáló látogatások és más együttműködések révén a kölcsönös megismerés és segítségnyújtás szellemében.*

A Bethlen Gábor Kollégium iskolakapcsolatainak 15 éves mérlege, a kezdeményezések szintjétől a hosszú évekig tartó tartalmas testvériskolai kötődésekig, egy-értelműen pozitív. Általuk olyan értékek születtek meg, amelyek a 90 előtt szinte magára maradt, megnyomorított Kollégiumban szóba sem jöhettek. Meggyőződésünk – és ezt a mellékelt táblázat is igazolja –, hogy más erdélyi iskolákban is hasonló a helyzet. Erdemes volna felmérni, megörökíteni és így hozzáférhetővé tenni ezeket a sok eredetiséget felvonultató összefonódásokat, hogy ne csak pozitív pedagógiai hatásaikban és a közvetlenül érdekeltekben éljenek tovább, hanem értékes örökségként szolgáljanak későbbi generációknak. Így válhatnak igazán szerves részeivé a közelmúlt iskolatörténetének.

Felhasznált dokumentumok:

1. Bakó Botond In **Közoktatás: Természettudományos találkozók** (1966. május); *Székely köri diáktábor* (1966. szept.); *A Benedek Elek iskolánapok enyedi szemmel* (1996. szept. 9.); *Újra Kunszentmiklóson* (1998. ápr. 4.); **Művelődés: Egy történelmi dráma és utóélete** (1998. dec. 12. szám)

2. Bakó Botond: Tudósítások napilapokban a testvériskolai kapcsolatok eseményeiről: **Szabadság: Természetesnek tekintik** (1991. május 8.); *Honismereti tábor* (1996. aug. 30.); *Együtt ünnepeltünk kéz a kézben* (1988. ápr. 1.); *Magyarországi cserekapcsolaton a Bethlen Kollégium diákjai* (2000. május 19.); *Budapesti millenniumi rendezvényeken a Bethlen Kollégium diákjai* (2000. szept. 15.); *Erdélyi tanulók a TUDOK 2001-ben* (2001. nov. 6.); *Tízéves a Collegium Gabrielse* (2002. május 8.); *Bethlen napi együttlétek* (2005. május 16.); **Nyugati Jelen: Testvériskolák találkoztak** (2002. febr. 23–24.); *A soltvadkerti kapcsolat* (2002. márc. 23–24.); *Semmiből egy új világot teremtettem* (2002. jún. 15–16.); *Diákszínházi tábor Gyomaendrődön* (2002. nov. 2–3.); *Két ünnep az iskolavárosban; Bethlen Kollegisták a Dráva partján* (2003. márc. 15–16.); *Soltvadkertiakkal a Székelyföldön* (2003. jún. 23–24.); *Visszaadni az iskola régi fényét* (2005. május 12.); *Orgona és kórusbájosverseny Nagyenyeden* (2005. júl. 14.); **Pest megyei hírlap** (Bágyoni...): *Kezükkben a nemzet jövője* (1994. júl. 7.); **Szó-beszéd** (Debreceni...): *Enyedi diákok Gyomaendrődön* (1993. október); **Vadkerti Újság** (Fekete Ferencné): *Szakmai napok, baráti találkozók Erdélyben* (2004. július); **Romániai Magyar Szó** (Gyórfi D.): *Erdélyi tanítóképzősök Budapesten* (1994. aug. 6–7.).

3. Bakó Botond – Demény Piroska – Józsa Miklós: *150 éves a nagyenyedi tanító-képzés*. Marosvásárhely, 2003, Mentor.

4. Budapesti Székely Kör Elnöksége: *A lelki otthonteremtés szolgálatában 1994–1998*, 1994, Mediant nyomda.

5. Értesítő: Bethlen Gábor Kollégium Nagyenyed 2003–2004. Szerkesztették: Szócs Ildikó, Kónya Mária, Turzai Melánia, Dvoracsek Ágoston, Szilágyi Róbert, Simon Katalin, Szilágyi Hajnal. Vas Réka: *Iskolánk kapcsolataiból*; Bakó Botond: *Egy példás testvériskolai kapcsolat*; Polgár Dalma: *Múlt és jövő-díj*.

6. Bundity Gábor – Boda Zsuzsa – ifj. Káposzta Lajos – id. Mátyus Lajos – Supka Éva – Zsikláné Szarka Judit: *Soltvadkerti az ezredfordulón*. Kiskőrös, 2003, Média Kvint Kft.

7. Szabó Máté Ildikó: *A székelyudvarhelyi pedagógusképzés 75 éve. 1927–2002*. Benedek Elek Tanítóképző, 2002.